

MustRead

AKATEMIA, KORONAVIRUS, POLITIIKKA, SOTE, TALOUS, TERVEYS

Pandemian yhteydessä loukattiin lasten oikeuksia muiden suojelemiseksi

Yksi pandemian suurimmista epäkohdista oli se, että lasten ja nuorten perusoikeuksia loukattiin muiden suojelemiseksi. Tuen ketjut pitäisi saada toimimaan myös kriisitilanteessa niin, ettei lapsi jää riippuvaiseksi huoltajan asemasta, kirjoittaa Suomen Akatemian yhteydessä toimivan strategisen tutkimuksen PANDEMICS-ryhmä. VAPAA LUKUOIKEUS

Johanna Rainio-Niemi, Virve Valtonen, Maija Sakslin, Jouni Varanka

Helsingin yliopisto, Turun yliopisto 28.11.2022 8:19

Kansallinen narratiivimme on, että tiukan paikan tullen kerätään voimat ja puhalletaan yhteen hiileen. Pandemian alussa myös aikapaine ja epävarmuus työnsivät syrjään eriäviä näkökulmia. Poliittisia jännitteitä ei juuri ollut.

Tilanteen pitkittyessä esiin kuitenkin nousi jännitteitä. Ne koskivat esimerkiksi perusoikeuksien arvotusta sekä poliittisen, asiantuntija- ja virkavastuuvetoisen ohjauksen sekä lain ja politiikan suhdetta.

Yksi suurimmista epäkohdista oli se, että lasten ja nuorten perusoikeuksia loukattiin muiden suojelemiseksi. Kun koululaiset olivat etäopetuksessa ja varhaiskasvatus suurelta osin kiinni, lasten oikeuksien toteutuminen jäi huoltajien vastuulle. Osassa perheistä lapsen oikeudet toteutuivat hyvin, osassa jäivät toteutumatta.

Tuen ketjut pitäisi kuitenkin saada toimimaan myös kriisitilanteessa niin, ettei lapsi jää riippuvaiseksi huoltajan asemasta. Julkisen vallan velvollisuus on varmistaa, että turvalliset aikuiset ottavat lapsesta koppia.

Kyselyjen perusteella kolme neljästä nuoresta koki hyvinvointinsa heikentyneen pandemia-aikana. Osa on yrittänyt hakea apua, mutta ei ole sitä saanut. Nähtäväksi jää, kuinka luottamus kanssaihmiä ja viranomaisia kohtaan tällöin rakentuu.

”Signaalit pandemia-ajan sosiaalisista vaikutuksista ovat kautta linjan huolestuttavia.”

Tämän päivän nuoret ovat joutuneet elämään kriisin toisensa perään ja kohtaamaan hyvin erilaisia maailmankatsomuksellisia kysymyksiä kuin edeltävät sukupolvet.

Signaalit pandemia-ajan sosiaalisista vaikutuksista ovat kautta linjan huolestuttavia, puhutaanpa sitten lasten ja nuorten hyvinvoinnista, ikääntyvien toimintakyvystä tai vaikkapa päihdehuollosta.

Toistaiseksi tietomme perustuvat pitkälti kyselyihin. Niiden perusteella yhä useampi on yhä enemmän huolissaan. Sosiaalisten vaikutusten voidaan olettaa tulevan viiveellä, mutta tietopohja ei vielä anna vastausta niiden mittaluokasta.

Epäkohtien lisäksi olisi kuitenkin tärkeä kysyä myös sitä, miksi onnistuimme verrattain hyvin monessa asiassa.

Kantelujen tulva kertoo luottamuksesta oikeusvaltioon

Pandemia osoitti ainakin sen, että suomalaisessa oikeusvaltiossa on toimiva laillisuusvalvonta. Heti pandemian alussa nähtiin, että ihmiset reagoivat hyvin

vahvasti, kun he kokivat oikeuksiaan tai muiden oikeuksia rajoitettavan.

Kun oikeusasiamiehelle tulee tavallisesti noin 6 000 kantelua vuodessa, kumpanakin pandemiavuonna tuli 1 000 koronaa tai rajoituksia koskevaa kantelua. Suomalaiset ovat tietoisia oikeuksistaan ja uskaltavat vaatia niiden toteutumista.

”Suurin osa kanteluista koski koulua, lapsia ja nuoria tai terveydenhuoltoa.”

Suurin osa kanteluista koski koulua, lapsia ja nuoria tai terveydenhuoltoa. Epäselvyyttä näyttää olleen erityisesti siitä, kenellä on toimivalta tehdä mitään.

Kun oli pelon aiheuttamaa tarvetta toimia ja suojella, tehtiin rajoitustoimenpiteitä, joihin ei ollut toimivaltaa ja annettiin suosituksia velvoittavassa muodossa.

Muissa Pohjoismaissa ei havaittu vastaavaa kantelutulvaa, tosin järjestelmät eivät ole täysin verrattavissa keskenään. Joka tapauksessa Suomessa on aina ollut vahva laillisuusperinne. Ihmisten tietoisuuden taustalla voi olla myös suomalainen erikoisuus: valmiuslain käyttöönotto. Jokainen uusi valmiuslakiin perustuva rajoitustoimenpide kävi perusoikeusseulonnan läpi, ja media seurasi tiukasti laillisuuden käsittelyä.

Ehkä pandemian hallinnassa vahvasti esillä ollut oikeudellinen ulottuvuus sai ihmiset myös peräämään perusoikeuksiaan. Monissa muissa Euroopan maissa, esimerkiksi Ranskassa rajoitukset voitiin saattaa voimaan ilman parlamentin myötävaikutusta, vaikka rajoitukset olivat osin huomattavasti rankempia.

Äärimmäiset keinot on säästettävä äärimmäisiin tilanteisiin

Valmiuslain käytön kynnyksen täytyy pysyä hyvin korkeana. Siksi tartuntatautilaki ja muu lainsäädäntö on laitettava kuntoon ennen seuraavaa pandemiaa. Pandemia havahdutti esimerkiksi siihen, että perusopetuslaista puuttui mahdollisuus etäopetukseen.

Tavoite voisi olla, että poikkeustilanteiden vaatimaa joustoa kudottaisiin

mahdollisuuksien mukaan normaalilainsäädäntöön, jolloin valmiuslakia ei tarvitsi koko painavuudessaan ottaa käyttöön rajatumpien ongelmien ratkaisemiseksi.

Aina kun rajoitetaan perusoikeuksia, on löydettävä tapa, joka rajoittaa mahdollisimman vähän. Korona-aikana tehtiin herkästi enemmän kuin oli välttämätöntä. Tarkoitus toki oli hyvä: turvata ja suojella henkeä ja terveyttä.

Tarvitaan laaja-alaista ajattelua lainsäädännön kehittämisessä. Seuraava tilanne, jossa nämä kysymykset tulevat eteen, ei varmaankaan ole pandemia. Kenraalit käyvät aina edellistä sotaa.

Arkipäivän resilienssin vahvistaminen on parasta varautumista

Kriisi kohtaa yhteiskunnan sellaisena kuin se on, olemassa olevine vahvuuksineen ja epäkohtineen. Siksi parasta varautumista on arkipäivän resilienssin vahvistaminen yhteiskunnan eri osa-alueilla.

Tulevia kriisejä ajatellen on syytä muistaa myös se, että kansalaisten suhtautuminen muuttuu. Meillä on historiallisesti korkea luottamustaso, mutta kriisistä toiseen kulkeminen kuluttaa sitä.

Myös hallituksen toimintaa ja toimeenpanokykyä on syytä pohtia. Oliko viisasta, että hallituspuolueiden puheenjohtajaviisikko oli niin tiukasti kiinni pandemian hoidossa?

Meillä kävi tuuri, että Venäjän hyökkäys tuli vasta koronakriisin akuuttivaiheen jälkeen. Päätöksenteon strategista tasoa tulisi voida suojella akuutilta operatiiviselta päätöksenteolta ja siihen liittyvältä mediapaineelta.

Olimme pandemian alkaessa onnekkaita myös siinä suhteessa, että meillä oli finanssipoliittista liikkumatilaa valtiovelan korkotason ollessa alhainen. Pysyvänä toimintamallina kriisin hallitseminen velalla ei ole mahdollista.

Pandemiat yhteiskunnallisena haasteena (PANDEMICS) -tutkimusohjelma keskittyy pandemioiden aiheuttamiin kriiseihin ja niiden laajamittaisiin yhteiskunnallisiin vaikutuksiin.

Kirjoitus perustuu Tiedekulmassa 11.10.2022 järjestettyyn PANDEMICS-ohjelman

paneelikeskusteluun <https://www.youtube.com/watch?v=WkKqm7S-4JU>

Johanna Rainio-Niemi

Johanna Rainio-Niemi on polittisen historian apulaisprofessori Helsingin yliopistossa ja työskentelee JuRe-hankkeessa

Virve Valtonen

Virve Valtonen on tutkija Turun yliopistossa EduRESCUE-hankkeessa

Maija Sakslin

Maija Sakslin on Eduskunnan apulaisoikeusasiamies

*Kuva:
Mikko
Mäntyniemi*

Jouni Varanka

Jouni Varanka on valtioneuvoston kanslian Yhteiskuntapoliittisen suunnitteluyksikön päällikkö

Tämän sisällön mahdollistavat Helsingin yliopisto ja Turun yliopisto.
Journalistinen päätösvalta on MustReadin toimituksella.

Tämä artikkeli on julkaistu Creative Commons CC BY-ND 4.0 -lisenssillä.

Tutustu muihin vapaan lukuoikeuden Akatemia-artikkeleihin

Piditkö artikkelista?

**REKISTERÖIDY JA KOKEILE MUSTREADIA
14 PÄIVÄÄ MAKSUTTA**

Keskustelu

Tätä juttua ei ole vielä kommentoitu.

© Toinen Aatos 2023